

iz artemidorovog „tumačnika snova“

Cesto sam se nakanjivao i okretao misli ovoj raspravi, ali onda i uzdržavao, ne iz lenosti možda, a ni iz pameti lude, kako reče Homer, nego zbog uzvišenosti predmetu u njoj, uplašivši se najviše njihova mnoštva i bojeći se prigovora onih ljudi koji su ubeđeni da je vraćanje zaluđna stvar, štono kažu, i da ne postoji božje providjenje; ili, pak, onih koji jedino zadovoljstvo nalaze u telesnim vežbama, zabavi i razgovoru. Ali sada me je magna preka potreba za takvim proučavanjem, a ono će biti od koristi ne samo za nas, nego i za budući naraštaj, da ne oklevam i da ne odlažem, nego da izložim znanje kojim raspolažem o tim stvarima, a koje kroz iskustvo stekoh. Mislim da će time postići dve stvari. S jedne strane, pružiću spasenosni lek onima koji ne prihvataju vraćanje i njegove različite vidove, i u svakoj prilici u najvećoj meri nastoje da ga ocrne ne baš odgovarajućim dokazima. (Učiniku to usredsrednji pažnju na iskustvo i svedočanstvo o onome što se od snova ostvarilo, koje bi svim ljudima trebalo da bude dovoljan dokaz.) S druge strane, izlečiću i izvesti na pravi put one koji se, istina, služe veštine vraćanja, ali zato što nisu naučili na pouzdane spise o tim stvarima, lutaju i dolaze u opasnost da prezru celu ovu veštinu i da odustanu od nje. Nepochredni moji prethodnici, želeći da se dočepaju spisateljske slave, i smatrali da će po tome postati čuvani ako bi ostavili neke spise o tumačenju snoviđenja, prepisivali su jedni od drugih, a pri tom ili su ono što su stariji razložno iznosili pogrešno razumevali, ili su, pak, onim sažetim objašnjnjima starijih mnogo neistinitog dodavali. Nisu pisali prema iskustvu, nego improvizatori. Svaki od njih je pisao o toj stvari što bi mu na um došlo. Jer, neki od njih su, pukim slučajem, upoznali sve knjige svojih prethodnika; drugi samo poneku od njih. Naime, pojedine knjige o ovome predmetu ili su zbog starosti zaboravljene, ili su kao retki primerci izgubljene. No, što se mene tiče, nema knjige o tumačenju snoviđenja koju nisam nabavio, i na to sam ponosan.

Mnogo godina družio sam se, ne obzirući se na podsmeh, s prezrenim vraćima koji su proricali na trgovima, a koje oni koji drže da su prepametni, i mršte se na samu pomisao o njima, nazivaju prosjacima, izelicama i varalicama. Slušao sam po gradovima i vašarištima u Heladi, Aziji i Italiji, i po velikim mnogoljubnim ostrvima (Egeju) o drevnim snoviđenjima i kako su se ona ostvarila. Drukčije se veština u tumačenju snoviđenja ne može ni postići osim vežbom. Otuda, zbog bogatog iskustva, mogu o svemu ovom ponešto da kažem (ima ih koji bi se na ovakvo iskustvo i više pozvali). Samu, dakle, istinu saopštavam i ne govorim naprazno o pojedinostima koje pomenuh; a pružam jasne dokaze svima koji su kadri da razumeju, sem u slučaju kada je nešto tako jasno da se tumačenje čini izlišnjim.

Hajde da se vratimo našem predmetu, kako nam uvod ne bi bio suviše dug. Čemu upućivati reči bez dokaza tebi koji si toliko vešt govornik da te još nijedan među Helenima nije prestigao, i koji si toliko mudar da nemaš potrebe ni da sačekaš kraj govora, nego unapred znaš na šta će izlaganje predmeta izaći.

Potrebno je najpre nešto reći o nekim osnovnim elementima tumačenja snova, i to po logičnom redu. Razlika između sna i snoviđenja nije nevažna, i o tome sam pisao u drugim spisima. No, pošto ti može izgledati da je bez toga izlaganje nelogično i da ne počinje otpočetka, čini mi se da je sada umesno istu stvar uraditi iznova. Snoviđenje od sna razlikuje se time što snoviđenje (oneiros) nagoveštava budućnost, a san (enypnion) ukazuje na doživljenu stvarnost. A još jasnije će ti ovo biti ako i sledeće držiš na umu. Neki utisci i afekti imaju tu osobinu da nam se u snu vraćaju i u duši se nanovo sklapaju, te proizvode slike u snu. Otuda nužno proizlazi da se zaljubljenima čini da su u snu zajedno s voljenom osobom, onima koji se plaše da vide uzrok svome strahu, ili da se onima koji su gladni čini da jedu, žednima da piju; a oni koji su se prenatrpani hrana sanjuju da povraćaju ili da se guše. Zaključak je, dakle, da takvi sni, čiju osnovu čine iskustvo i afekti, ne predskazuju budućnost, nego sećaju na doživljenu stvarnost. A termin »san«

(en-ypnion) vezan je za snevanje, ne zato što svi koji spavaju (ypnō) sanjuju, budući da se i snoviđenje javlja onima koji spavaju, nego zato što san traje dok čovek spava, a kad se probudi i san iščezne. Snoviđenje, koje je takođe san, deluje, međutim, i posle spavanja, vodeći ka spoznaji i predskazivanju budućnosti, a pokreće dušu i podstiče je na delanje. Zbog toga je snoviđenju i dato ime *oneiros* od iskoni tako što je sastavljen od reči *to on* (biće) i staroga glagola *eirein*, koji ima isto značenje kao *legein* (reći). Tako i stari Homer uzima glagol *eirein* u izrazu *a pravu ti istinu rekoh...*

A snoviđenja razlikujemo očeviđna i alegorijska. Očeviđna snoviđenja su ona gde se ostvareno i viđeno u potpunosti slažu. Tako je neko, dok je putovao morem, sanjao da je doživeo brodolom i stvarno mu se to dogodilo. Dakle, snoviđenje mu se ispunilo, lada je potonula, a on sam, s nekolicinom drugova, jedva se spasao. Drugi je, opet, sanjao da ga je ranio čovek s kojim se dogovorio da slediće dana idu zajedno u lov. I, kada su otišli u lov, ovaj ga je ranio u rame, i tako se snoviđenje obistinilo. Treći je sanjao da će dobiti novac od prijatelja i ujutru mu je ovaj dao deset mina da čuva kao zalog. Ima još mnoga takvih primera. Alegorijska snoviđenja su ona koja predskazuju jednu stvar pomoću druge, pri čemu duša, shodno svojoj prirodi, stvara zagonetne znake.

A sada smatram da treba reći nešto o uzroku ovih pojava — kako najbolje mogu —, zašto se ljudima javljaju i kako se snoviđenja ispunjavaju, te da odredim pravo značenje ovog termina. Pre svega, dakle, izneću opštu definiciju snoviđenja, pri čemu ne moram da se bojam da će mi ko prigovoriti, osim ako se ne namerim na cepidlaku i preganjalo.

Snoviđenje je kretanje ili raznoliko uobičajenje duše, što nagoveštava kroz simbole dobre ili loše stvari. Pošto je to tako, duša predskazuje šta će se dogoditi kad protekne izvesno vreme, kraće ili duže, i sve to pomoću onoj svojstvenih slika saglasnih s prirodom, koje se nazivaju osnovnim elementima (stoikhei). A smatra da čemo u međuvremenu, poučeni iskustvom u njihovom racionalnom tumačenju, biti u stanju da sami saznamo buduće dogadjaje. Ako nešto ima da se dogodi bez odlaganja, tada nas duša ne upućuje na tumače koji bi nam dali razjašnjenje; ne smatra da bi nam bilo od koristi predskazanje ako mu smisao ne shvatimo pre nego što nam ga otkrije doživljeno iskustvo; stoga nam kroz samo snoviđenje pokazuje njezin smisao i ne očekuje da će pomoći u tumačenju doći spolja, a kao da nam dovukuje: »Gledaj ovo i shvati koliko ti je moguće«. Svi će se složiti da je to tako. Jer, niko neće ustvrditi da se ovo ne ispunjava na nekoliko časova nakon videnja u snu, pa čak se ponešto ispunjava u trenutku zapažanja, tako da se obistinjuje dok viđenje još traje. Otuda su te pojave s razlogom dobile име sno-viđenja: jer istovremeno vidimo predznake dogajaja i njihovo ostvarenje. Iz toga dalje sledi da je san (enypnion) prazna slika koja ništa ne nagoveštava, o čemu su mnogi drugi raspravljali (među njima Artemon iz Mileta i Feb iz Antiohije), a da je snoviđenje (oneiros) viđenje i predskazanje. Namerno sam izostavio cepidlacko tumačenje tih pojava; naime, onome kome nije jasna razlika između sna i snoviđenja, mislim da mu je to teško objasniti i tumačenjem.

Dalje, razlikuje se pet vrsta alegorijskih snoviđenja. Prva vrsta, ili subjektivna snoviđenja, su ona u kojima neko sebe vidi kako nešto radi ili mu se što događa. Tako se nazivaju jer će se ispuniti samo onima koji ih vide, bilo da nagoveštavaju dobar ili rđav ishod. Druga vrsta, ili objektivna snoviđenja, su ona u kojima se snevaču čini da neko drugi što radi ili nešto doživljjava. A ova snoviđenja ispunice se tim drugim ljudima, bilo da znače dobro ili zlo, ukoliko bi snevač snevanoga poznavao ili bio u nekoj vezi s njim. Treća vrsta su srodnica snoviđenja. I samo njihovo ime kazuje da se ona tiču, na bilo koji način, bliskih lica. Snoviđenja koja se odnose na luke, zidine, trgove, vežbališta i javne zgrade u gradu nazivaju se društvena. Pomračenje Sunca, Meseca i ostalih zvezda, ili potpuno iščezavanje kopna i nestajanje mora, kao i neobična kretanja koja predskazuju događaje u vasiom, nazivaju se, u pravom smislu reči, kosmička snoviđenja. Ova podela ne mora da ima sasvim opšte važenje. Dešavalо se, naime, da se snoviđenja jednakobistinjuju ne samo onima koji su ih imali, već mnogo puta i njihovim najbližim. Tako je neko sanjao da je umro. I dogodilo se da mu je umro otac, dakle, njegov drugo Ja, po zajedništvu tela i duha. Drugi je, opet, sanjao kako mu je odrubljena glava. Desilo se da mu je umro otac koji beše uzročnik njegovu životu i za njega ono što je glava celom telu. A slično i kada neko sneva da ga oslepljuju, to znači smrt za njegovu decu, a ne za njega. Mogli bi se navesti i mnogi drugi takvi primeri. I objektivna snoviđenja ispunjavaju se katkad i samim snevacima, kako će neko primetiti poučen iskustvom. Tako se nekom u snu učinilo da vidi oca kako govori. Dogodilo se, međutim, da je umro upravo taj koji je imao snoviđenje i da je zbog žalosti za njim umro otac, tako reći sažezen bolom kao vatom. A opet, neko je sanjao da mu je umrla dragana. I uskoro je sam umro i bio lišen njenog slatkog prisustva. Slično je

kad se nekom prividi u snu da mu boluju majka ili žena, što predskazuje loše i nedovoljne prihode u poslovanju. I ovde postoji izvesna podudarnost, jer sví se slažu s tim da posao hrani čoveka kao što majka hrani dete, a žena mu je najprisnija. Ako ko u snu vidi prijatelje, i još kako tuguju, i sam će u žalosti biti; ako bi se, pak, oni radovali, i on bi u veselju bio. Prema istom načelu možemo tumačiti srodnička snoviđenja koja su se ispunila onima koji su ih usnili, a ne srodnicima. Ipak, gornja podela, kako su o tome sudiли naši starci, umnogome je imala svoje opravdanie. A opet, upravo navedena odstupanja, dodaće retka, kako smo primetili, katkad mogu da zavedu i dobre znalce...

O društvenim i kosmičkim snoviđenjima mogu da kažem sledeće. One stvari o kojima neko nije razmišljaо, neće mu se ni javiti u snu... Nemoguće je da se nekom neznatnom čoveku jave u snu znaci o veoma važnim stvarima, jer bi se time opovrglo učenje o subjektivnim snoviđenjima koja se obistinjuju onima koji ih imaju; a drugo je ako bi to viđenje imao car, arhont ili neki od velikaša koji su se starali o zajedničkim dobrima i mogli da očekuju takvo viđenje u snu. Jer, oni nisu obični građani kojima se poveravaju nezнатне stvari, nego se kao gospodari, prema svom položaju, brinu i o blagostanju cele zajednice. Tako o ovim stvarima govori i Homer, kada iznosi kako je Agamemnon raspravljaо svome snoviđenju u veću staraca:

»da nam je san Ahejac koji kazivao drugi,
mi bismo rekli da laž je i još ga prezreli više;
ali onaj ga usni što prvim se smatra Ahejemc...²

Pesnik je želeo da kaže: da je neki običan Ahejac ispričao snoviđenje, smatrali bismo ne samo da laže onaj koji tako govori, nego da je i samo snoviđenje laž i da nam se ne bi ispunilo. Stoga treba da se klonimo takvih snoviđenja i da im ne verujemo. Ali pošto je kralj imao snoviđenje, bez sumnje, to će nam se i ostvariti. Nego, pričaju da su neki obični građani i siromasi imali tzv. društvena snoviđenja koja su javno oglasili ili zapisali, i poverovalo se, jer je došlo do ishoda kao u snoviđenju; no, oni su ostali nepoznati jer nisu znali da uoče uzrok. Još nikad se nije ispunilo snoviđenje nekog pojedinca o državnoj zajednici, nego samo kada mnogi isto sanjaju, od kojih jedni to javno iznose, a drugi u svome društvu. Tako biva da običan građanin, koji je imao snoviđenje, nije tek privatno lice nego narod, a ovaj ništa ne zaostaje za vojskovođom i arhontom...

Uopšte, postoje dva pristupa tumačenju snova; prvi je opšti, a drugi posebni. Prvi, opšti, biva na sledeći način. Neka snoviđenja predskazuju mnogo toga mnogim slikama; druga malo toga malim brojem slika; treća mnogo toga malobrojnim slikama; a četvrta malo toga mnogim slikama.

1. Primer za predskazivanje mnogoga mnogim: Neko je sanjao kako, po vlastitom ubeđenju, leti k određenom cilju, onome do kojega želi da stigne. A kada je tamo stigao, tako je dalje sanjao, imao je krila i leteo je s pticama, a zatim je po-

novo spušten svojoj kući. I njemu se desilo da je otišao od kuće zbog ovog leta u snu i da je poslove, do kojih mu je najviše bilo stalo, uspešno obavio. Stekao je dovoljno bogatstva, a obično kažemo za bogate ljude da imaju krila, boravio je u tudini i, slično pticama koje se ne zadržavaju na istom mestu, opet se vratio kući.

2. Primer za predskazivanja malobrojnog malobrojnim: Neko je sanjao da ima zlatne oči. Oslepeo je jer zlatnim očima nije mogao da gleda.

3. Primer za predskazivanja mnogoga malim brojem slika: Neko je sanjao kako je izgubio svoje ime. Dogodilo se da mu je umro sin, i ne samo da je izgubio najdragocenije blago, nego je time izgubio i ime, budući da mu se sin slučajno baš njegovim imenom zvao. Uz to, izgubio je veliko imanje, pošto su neke optužbe podignute protiv njega zbog javnih zlodela, i bio je osuđen i pobegao. Obešaćen i kao begunac, obesivši se, skončao je život tako da ni posle smrti više nije imao ni svoga imena. Jer, takve ljude ne pominju po imenu čak ni najbliži rođaci na daći. Svakome je jasno da je sve to posledak istog snoviđenja koje je sve to predskazalo.

4. Primer za predskazivanja malo toga mnogobrojnim slikama: Neko je u snu video kako se Haron³ kocka s nekim čovekom, a on sam pomaže Haronovom saigraču, i kako se Haron, pošto je zbog toga igru izgubio, ljuti i goni ga, a on sam, okrenuvši leđa Haronu, beži i stiže u neku krčmu, a njoj je ime »Kamilac«, i utrčava u nekakvu sobu i zabravljuje vrata. Onda je Haron otišao, a njemu je izrasla trava na jednom bedru. Sve što se u snu zabilo značilo je samo jedno. Čoveku se srušila kuća u kojoj je živeo, i kada su se gredje stropotale na njega, prignječile su mu i razmrskale bedro. Tako je lik Harona koji baca kocku, doduše, nagovještavao smrt, ali kako Haron snevачa nije stigao, otuda je proizlazilo da neće poginuti, već da će u pogledu noge biti u nevolji zbog gonjenja. A ta krčma zvana »Kamila« znači lom njegove noge, pošto životinja koja se tako zove savija noge po sredini, pa izgleda kao da su joj slomljene. Značenje reči »kamila« dolazi od reči »kammeros« (morski rak), kao što tumači Euen u knjizi *Ljubavne pesme o Eunomu*.⁴ Napokon, nicanje trave, koja voli da raste na zemlji celicu, znači da će mu bedro ostati celo. Ako je neko od mojih čitalaca dobar stručnjak u ovim stvarima, on će svakako naći da je navedeni redosled elemenata u našem tumačenju tačan.

Posebni pristup u tumačenju snoviđenja takođe razlikuje četiri vrste istih. Prva vrsta su ona snoviđenja koja su povoljna i u slici i u ishodu; druga su ona koja su nepovoljna i u jednom i u drugom; treća su povoljna u slici, a rđava u ishodu; četvrta su rđava u slici, a povoljna u ishodu. Kod snoviđenja »u slici« označava viđeno u snu, a »u ishodu« ostvarenje predskazanoga.

1. Primer za snoviđenja koja su povoljna i u jednom i u drugom pravcu: Videti olimpske bogove kako se razdragano smeju, ili njihove kipove izrađene od nepropadljivog materijala, znači da nam daruju neka dobra ili donose povoljne vesti. Isto znači ako vidimo roditelje, prijatelje ili čeljad kako nastoje oko napretka kuće i uvećavaju njen blagostanje, kako su im tela snažna i lepa, i slične stvari. Već slika u ovakvima snoviđenjima pruža najveći užitak, a njenost ostvarenje još je priyatnije.

2. Primer za snoviđenja nepovoljna u oba pravca: Ako se nekome pri snoviđenju učini da se sunovraća s litice ili da pada u ruke razbojnicima, da vidi Kiklop⁵ ili njegovu pećinu, taj će se oduzeti, ili će nešto izgubiti do čega je s mukom došao. Jer, afektivnom stanju u koje duša dolazi pri ovakvima snoviđenjima nužno odgovara i njihov ishod.

3. Snoviđenja povoljna u slici, a rđava u ishodu su ovakva: Sanjao neki čovek da je obedovao s Kromom i sutradan je bačen u tamnicu. Divan je prizor da neko večera s božanstvom, ali nije prijatno videti sebe okovana i u tamnici. Drugome se prividelo da mu je Helije dao dva hlepčića, i ovaj je poživeo još samo dva dana. Jer to što mu je Bog dao dosta mu je samo za toliko. Ista sudbinu zadesiće i one kojima se pri snoviđenju učini da su od zlata, da nalaze blago, da od mrtvaca uzimaju ružu ili mirisavo ulje, ili nešto slično.

4. Snoviđenja nepovoljna u slici, a povoljna u ishodu ovaka su: Siromahu se pri snoviđenju učinilo da je gromom pogoden, robu da ide na bojno polje, čoveku spremnom za put da je naglavce zakovitlan,⁶ neženji da izlazi na dvoboju. Ova snoviđenja predskazuju siromahu bogatstvo, robu slobodu, putniku plovidbu pod povoljnim vetrovima, a neženji svadbu. U ovim snoviđenjima slike su nepovoljne, ali njihovi ishodi su povoljni.

U tumačenju snova treba imati na pameti da snovi koji se javljaju ljudima koji o nečemu brinu i od bogova mole da im pošalju znamenje u snu, ne bi trebalo da neposredno odražavaju brige. Jer, ono što u snu vidimo i podudarno je s našim mislima, nema vrednost predskazanja i pripada kategoriji običnog sna, kako smo gore već pokazali. (Neki ih nazivaju snovima od brige ili izmoljenim.) Snoviđenja, pak, koja se javljaju onima koji mi o čemu posebnom ne razmišljaju i ne brinu, i predskazuju im neko dobro ili zlo, nazivaju se bogomdanim. Ja se više ne dvoumim, kao nekad Aristotel, što se tiče uzroka snovi-

denja: da li nam spolja dolaze od bogova, ili je uzrok u nama i našu dušu prirodno pokreće; nego, ja ih zovem već uobičajenim imenom — neočekivana bogomdana snoviđenja.

Običaji zajednički svim ljudima umnogome se razlikuju od posebnih. Ako tumač snova ovo pomno ne prouči, mogao bi time biti zaveden na pogrešan put. Ovo su zajednički običaji: bojati se bogova i poštovati ih, jer nema ljudskog plemena da je bezbožno, kao ni da je bez vladara, samo jedni ljudi jedne, drugi druge bogove poštjuju, ali sve se to opet svodi na jedno. Zatim je zajednički običaj: podizanje dece, slabost prema ženama i odnos s njima, bdbiti danju a spavati noću, uzimati hranu, odmarati se kad si umoran, živeti pod krovom, a ne pod vedrim nebom. Pojedinačne običaje zovemo i narodnim. Tako se kod Tračana plemenita deca tetoviraju, a kod Geta to čine s robovima¹ — jedni žive na severu, a drugi na jugu. A Mosini, koji žive na Pontu, drže zajedničke žene i s njima se javno pare poput pasa², dok se u ostalim plemenima to smatra nečasnim. Dalje, svi ljudi jedu ribu, osim Siraca koji poštjuju Astartu³. Jedino potomci Egipćana pobožno poštjuju, kao bogove, životinje i sve gmizavce i zmije otrovnice, ali svi ne poštjuju iste. Saznao sam da u Italiji ima i ovakav drevni običaj: smatra se da ne treba istrebljivati jastrebove i da oni koji ih love čine svetogrđe. Dečaci iz Efesa, u Joniji, po svojoj volji bore se s bikovima, a isto čine i mladići iz Atine, o godišnjim svetkovinama u Atici, za vreme eleusinskih igara. A u Larisi, gradu u Tesaliji, bore se samo plemići, dok to u drugim krajevima sveta rade oni koji su osuđeni na smrt. Dakle, treba tačno razlikovati ko se kakvih običaja drži, jer pri snoviđenju domaći običaji predskazuju dobro, a strani zlo, osim ako trenutne prilike ishodu sna ne odrede drugi pravac.

Korisno je dalje, i ne samo korisno nego i nužno, da onaj koji snoviđenje tumači zna ko je lice koje je doživelo snoviđenje, kojeg je zanimanja, pod kojim okolnostima je rođeno, kakovog je imovinskog stanja, kakovog je telesnog zdravlja i koje je dobilo. I sam snoviđenje treba pomno ispitivati kakvo je, jer i sam njegov ishod može da se menja neznačnim dodavanjem ili oduzimanjem, kao što će pokazati objašnjenje koje sledi. Ako se neko ne pridržava ovoga saveta, neka se ljuti više na sebe, što je pogrešno razumeo snoviđenje, nego na mene ...

*

O snoviđenjima treba suditi osmatrajući ih gdekad od početka prema kraju, gdekad opet od kraja prema početku. Jer, dešava se da početak osvetljava nejasan i teško razrešiv završetak, ili pak, u suprotnom slučaju, da kraj objašnjava početak... Stoga tvrdim da tumač snova od kuće i prirodno treba za to da ga obdaren. On ne sme da se drži samo mrtvog slova uputstava, jer onaj ko misli da će doći savršenstvo u tom poslu samo učenjem teorije, a bez prirodne obdarenosti, ostaće neznaliča i šeprtlja. Jer, ako je ko u zabludi od samog početka, sve više u nju pada... Sva snoviđenja koja predskazuju nešto rđavo, ako je duša onoga koji sanja u dobrom raspoloženju, imaju povoljniji ishod ili se gotovo uopšte ne ostvaruju. A ona snoviđenja koja predskazuju nešto dobro, ako duša nije u prijatnom raspoloženju, ne ispunjavaju se ili se u potpunosti izokreću u ništavne i beznačajne stvari. Zato tumač treba da ispita svakog snevača da li je imao snoviđenje pri dobrom ili lošem raspoloženju.

Ako se nekome učini u snoviđenju da ga rađa neka žena, to ovako treba tumačiti: Siromahu je to povoljan znak. On će u starosti imati hranioca koji će se brinuti o njemu, kao što brinemo o deci, osim ako taj koji je sanjao ne bi bio zanatlja. Onda bi njemu takvo snoviđenje predskazalo zastoj u poslu. Deca su spora i vezanih ruku (a ruke znače posao). Bogatašu to znači da nije gospodar u svojoj kući, nego da kućom upravlja neko od onih koji mu nisu po volji, jer i dojenčad su pod vlašću drugih bez svoga pristanka. Ako bi to snoviđenje imao čovek čija žena nije bremenita, značilo bi da će je izgubiti. Jer, deca se ne žene i ne saobraćaju sa ženama. A čoveku koji ima bremenitu ženu značilo bi da će mu ona roditi sina, koji će u sve mu ličiti na oca. Jer, tako će se ocu učiniti kao da se sam ponovo rodio. Za roba ovo snoviđenje, pak, znači da mu je gospodar naklonjen da bi mu, ako pogreši, gospodar oprostio. Ali to još nikako ne znači da bi gospodar roba i oslobodio. Jer, ni mala deca nisu samostalna i kada su rođena kao slobodna. Tako mičarima je ovo snoviđenje nepovoljan znak. Jer, deca, ona tek rođena, niti još hodaju, ne trče, a nisu u stanju da ikoga savladaju, budući da ni sama ne mogu ni korak da naprave. Putniku u tudini predskazuje povratak u rodni dom, da ponovo dođe, kada dece koje na svet dolazi, na svoje ishodište, ili da stupi na čvrsto tlo, tj. na rodnu grudu. Jer, kopno je svakome otadžbina na jednak način. Bolesniku ovo snoviđenje predskazuje smrť, jer i pokojnici se uvijaju u cepane trake platna, poput dojenčadi, i polažu se na zemlju. A početak stoji prema kraju i u istom odnosu kao kraj prema početku. Ovo snoviđenje beguncu ne dopušta da umakne, pustolovu da napusti domovinu, kao što ne deca nisu sposobna da zaobiđu prepreke, nego se svagda spotiču o njih. Prilikom suđenja ovaj san je nepovoljan tužitelju, jer neće sudiju ubediti mucavim izlaganjem; a tuženome i onome koji se boji da će biti osuđen ovo snoviđenje znači da će strah raspršiti, jer sitnoj deci se gleda kroz prste ako pogreši.

Ako bi neko sanjao da je postao bremenit, još ako bi to bio siromah, snoviđenje mu predskazuje da će steći mnoga dobra i novca u izobilju da će imati, i tako će ojačati. Bogatašu,

pak, predskazuje brige i iskušenja. Oženjenome čoveku to znači da će izgubiti suprugu, tako da više nikad neće imati trudnicu u kući. Neoženjenom, pak, pokazuje da će ženu uzeti dragu i dobroćudnu osobu, i činiće mu se da su duhom i telom kao jedno biće. Ostalima to predskazuje bolest. S druge strane, rđanje i pobačaj ne znači isto što i san o trudnoci, nego i bolesniku jasno pokazuju da će ubrzano umreti, pošto svako telo kad rada ispušta život, i kao što novorođenče napušta utrobu u kojoj je bilo, tako se i duša rastavlja od tela. Siromahu, dužniku, robu i svakome ko se nađe u nekoj nevolji predskazuje da će se oslobođiti zla koje ga je snašlo. Razlog je jasan. Ovo snoviđenje iznosi na video stvari koje su bile skrivene, kao što se i novorođenče, koje je neko vreme bilo skriveno, pomalo na svet. Bogatašima, trgovcima, zelenišima i svima onima koji uživaju visoki ugled ovo znači štetu, jer ono što su ranije stekli sada će izgubiti. Naprotiv, trgovcima na veliko i vlasnicima brodova ovo je dobar znak, jer oni će rasprodati svoju robu ...

Videti decu u snoviđenju, ili onu tek rođenu, napose ako su još naša, i muškarcu i ženi je mučno. To predskazuje brigu, nevolje i neprilike, jer sve su ovo nužna zla bez kojih je nemoguće ohraniti dete. Ima jedna stara izreka koja to pokazuje, a glasi ovako: »Za oca dete je uvek strah i briga«. Javljanje dečaka u tim snoviđenjima izlazi na dobro, a javljanje devojčica na zlo, i pokazuje kraj koji je gori nego početak. Jer, dečaci kad odrastu ne uzimaju ništa od roditelja, a devojkama je potreban miraz. Znam jednoga kome se predskazalo da mu se rođila kćerkica i odmah je pao u dugove. S druge strane, neko je sanjao da je izvadio iz groba mrtvu kćer. Desilo se da je vratio dug (kćerka u ovom slučaju znači dug).

Tuđu decu videti dobar je predznak, pogotovu ako su stacionao načita i ljupka, kako to pristaje detinjoj prirodi. Ovo pokazuje povoljan sticaj okolnosti u kojima postoji nada da će se nešto pre završiti i povoljno okončati, jer i deca, dok su malia, nesposobna su za posao, a kad odrastu biće kadra i da rade. Ako se nekom prividi da je povijen u pelene kao dete i da mu neka poznata ili nepoznata žena daje mleko, bolevaće dugo od neke bolesti, ako njegova žena ne bi bila bremenita. Ali ako bi bila bremenita, dobitice sina sebi slična i ovaj će tako biti dojen. Ako, pak, žena ima ovakvo viđenje, znači da će dobiti kćerku. Robijašu u tamnici, ako bi imao ovakvo snoviđenje, značilo bi da će natovariti još neku nevolju sebi na vrat, zbog koje ne bi mogao biti pušten na slobodu. Takvo snoviđenje znači i bolest, ne bez razloga. Deka koja se hrane mlekom slaba su, a odrasli upotrebljavaju mleko jer u slučaju bolesti ne mogu da jedu druga jela. Ako se kome prividi da ima mleka u svojim grudima, mladoj ženi to je znak da je začela, da će nositi plod do kraja i poroditi se. Starcu, ali i siromašnoj ženi, predskazuje bogatstvo, bogatašu da će imati troškove, devojci stasaloj za udaju nagovještava brak. Ona koja ne živi bračnim životom, ne bi mogla da ima mleka u grudima. Na kraju, devojčici koja nija stasala za brak, to predskazuje smrt. Osim malo izuzetaka, sve što nije u skladu s odredenim dobom, sramotno je. Naprotiv, siromašnom čoveku, koji je oskudevao u životnim radostima, predskazuje bogatstvo u izobilju, tako da je u stanju i druge da hrani. Primetio sam da je snoviđenje predskazivalo brak i onome koji nije nikada stupio u bračnu zajednicu, a često i decu onima koji dece nikad nisu imali. Tako je jedan oženio ljupku i vernu ženu i, kako izgleda, bili su kao jedno biće, a drugi je izrodio decu. Zatim, atleti, gladijator i uopšte čoveku koji uči borilačke veštine, predskazuje bolest, pošto u telima žene ima mleka. Još sam o tome zapazio i sledeće. Neko ko je imao ženu i decu, posle ovakvog snoviđenja, izgubio je ženu i sam je podizao decu i prema njima je podjednako ispunio dužnost i kao otac i kao majka. Toliko o značenju odgoja dece u snoviđenjima.

Sa starogrčkog preveo: *Vojislav Jetić*

PREVOD PREMA TEKSTU: »ARTEMIDORI DALDIANI ONIRO-CRITICON LIBRI V« — REC. ROGER A. PACK, LIPSIAE, TEUBNER, 1963.

Korišćen je i komentarisan prevod: Artemidoros aus Daldis, »Symbolik der Träume«, Friedrich S. Krauss, Wien 1981.

NAPOMENE PREVODIČA:

¹ Artemon iz Miletia, živeo u Neronovo vreme, a sastavio spis o snovima koji su se obistinili.

² Stihovi iz *Ilijade* i *Odiseje* navedeni su u prevodu dr M. Đurića, Matice srpske, Novi Sad 1972.

³ Haron, mitološka ličnost, pratio je seni mrtvaca preko reke u donjem svetu.

⁴ Euenos — ime dvojice grčkih elegičara s ostrva Para, čije su elegije sačuvane u fragmentima.

⁵ Kiklop Polifem koga je Odisej lukavstvom oslepeo (Homer, Od. IX, 307—436).

⁶ Lakunu u tekstu prevodio sam prema dopuni koju je dao R. Hercher iz 1864).

⁷ Običaj je kod Tračana da se tetoviraju i žene, a, prema Herodijanu, isti običaj je vladao i kod starih Britanaca. Pod ovim pojmom pisac je verovatno podrazumevao žigosanje robova kod Geta.

⁸ O zajednici žena i nekoj vrsti primitivne komunističke zajednice govorio je Jambul (II—I v. st. ere) u romanесko-utopističkom opisu nekog ostrva u južnom delu Indijskog okeana (možda Cejlona).

⁹ Astarta, asirsko-feničko božanstvo, izjednačavali su je s Afroditom. Stanovnici Joppe u Palestini poštivali su je u obliku ribe.